

MACIEJ FRANKIEWICZ

Instytut Nauk Teologicznych UO

ORCID: 0009-0006-9544-7383

Właściwe miejsce sprawowania liturgii sakramentu małżeństwa

The proper place for the celebration of the liturgy of the sacrament of marriage

Abstract

The sacrament of marriage, as celebrated in the Catholic Church, constitutes a unique sign of the union established between spouses in the likeness of Christ's love for the Church. It possesses a Eucharistic dimension and is therefore intrinsically linked to the Eucharistic liturgy. The celebration of the liturgy of the sacrament of marriage, especially when it takes place during the Holy Mass, requires the selection of a worthy and appropriate place.

An analysis of relevant Church documents and scholarly studies leads to the conclusion that the parish church of one of the spouses should be regarded as the most appropriate place for the celebration of the sacrament of marriage. It ought to be the first choice for those intending to enter into a sacramental union. Any deviation from this norm should be justified by serious reasons and must occur with the consent of the competent ecclesiastical authority. In particular, cases in which the sacrament of marriage is celebrated outside a sacred place – requiring the permission of the diocesan bishop – should remain exceptional. Only then can the liturgy of the sacrament of marriage, as a communal event of the Church, remain deeply rooted in the liturgical space and in the life of the local faith community.

Keywords: sacrament of marriage, liturgy, marriage, Eucharist, sacred place.

Abstrakt

Sakrament małżeństwa zawierany w Kościele katolickim stanowi szczególnie znak zjednoczenia, jakie dokonuje się między małżonkami na wzór miłości Chrystusa do Kościoła. Ma on wymiar eucharystyczny, a zatem jego liturgia jest zasadniczo związana z liturgią eucharystyczną. Sprawowanie liturgii sakramentu małżeństwa, zwłaszcza w czasie Eucharystii, wymaga wyboru godnego i właściwego ku temu miejsca.

Analiza przytoczonych dokumentów oraz opracowań prowadzi do wniosku, że za najbardziej właściwe miejsce zawarcia sakramentu małżeństwa należy uznać kościół parafialny jednego z nupturientów. Powinien on być zawsze pierwszym wyborem osób pragnących zawrzeć sakramentalny związek małżeński. Wszelkie odstępstwa od tej zasady powinny być uzasadnione istotnymi powodami oraz odbywać się za zgodą odpowiedniej władzy kościelnej. Szczególnie przypadki zawierania sakramentu małżeństwa poza miejscem świętym, wymagające zgody ordynariusza, nie powinny stawać się regułą, aby liturgia sakramentu małżeństwa, będąca wydarzeniem wspólnotowym Kościoła, pozostawała głęboko zakorzeniona w przestrzeni liturgicznej oraz życiu wspólnoty lokalnej.

Słowa kluczowe: sakrament małżeństwa, liturgia, małżeństwo, Eucharystia, miejsce święte.

Wstęp

Coraz częściej spotykaną praktyką wśród osób chcących zawrzeć sakramentalny związek małżeński jest próba poszukiwania możliwości pozwalających na uczynienie tego wydarzenia jak najbardziej wyjątkowym i uroczystym. Działania te, co zrozumiałe, są powodowane pragnieniem nadania jak największego znaczenia i wagi przeżywanej celebracji, jednakże często ukierunkowane są bardziej na aspekt estetyczny i wizerunkowy aniżeli na osobisty, duchowy, liturgiczny, a przede wszystkim sakramentalny¹. Powodów takiego stanu rzeczy upatrywać można zapewne w wielu przyczynach, choć niewątpliwie jako jedną z głównych należałoby wskazać brak odpowiedniego przygotowania, a co za tym idzie, również zrozumienia znaczenia wartości sakramentu oraz towarzyszącym mu obrzędom.

Rosnąca laicyzacja społeczeństwa oraz stopniowe porzucanie wartości chrześcijańskich prowadzą do braku przywiązywania wagi do znaczenia sakramental-

¹ Erwin Mateja. 2012. Między sakramentem małżeństwa a weselnymi teatralizacjami W *Między liturgiką a performatyką. Rekonesans I* (Opolska Biblioteka Teologiczna 128). Red. Erwin Mateja, Zbigniew W. Solski, 70–71. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.

nego wymiaru związku małżeńskiego². Cieszące się coraz większą popularnością śluby cywilne zawierane poza Urzędem Stanu Cywilnego (wiążące się jednak z pewnymi ograniczeniami) oraz obecne od kilku lat także w Polsce śluby humanistyczne, które nie narzucają niemal żadnych formalnych ograniczeń (celebranci takich wydarzeń dostosowują się w pełni do życzeń swoich klientów co do miejsca, formy oraz okoliczności organizacji takich uroczystości), stwarzają w ludziach przekonanie, że miejsce zawarcia małżeństwa nie ma znaczenia i pozostaje kwestią wyboru zainteresowanych.

Celem niniejszego artykułu jest próba ukazania znaczenia, jakie ma miejsce sprawowania sakramentu małżeństwa z punktu widzenia teologicznego oraz kanonicznego. Zagadnienie to przedstawione zostanie w oparciu o przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego, dokumenty Kościoła – ze szczególnym uwzględnieniem Katechizmu Kościoła Katolickiego, nauczania papieskiego, Stolicy Apostolskiej i Konferencji Episkopatu Polski oraz rozważania teologów w tekstach naukowych dotyczących małżeństwa i związanych z nim zagadnień. Wskazanie na miejsce właściwe do sprawowania sakramentu małżeństwa, jakim jest kościół lub kaplica, w szczególności kościół parafialny, prowadzić ma do lepszego zrozumienia racji duszpasterskich z tym związanych oraz być pomocne w przygotowaniu nupturientów do zawarcia sakramentalnego małżeństwa.

Wskazana problematyka zostanie omówiona w czterech częściach. W pierwszej zostaną przedstawione i omówione przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz dokumentów Kościoła odnoszące się do miejsca zawierania sakramentu małżeństwa, w drugiej ukazany zostanie związek sakramentu małżeństwa i Eucharystii. W trzeciej części zawarte zostaną wskazania na temat kościoła parafialnego jako centrum życia sakramentalnego i liturgicznego w parafii, natomiast część czwarta poświęcona zostanie znaczeniu określenia „inne odpowiednie miejsce” z kan. 1118 Kodeksu Prawa Kanonicznego.

² Stosunek zawieranych w Polsce małżeństw wyznaniowych do małżeństw cywilnych regularnie spada. W 2000 r. zawarto 151 757 małżeństw wyznaniowych na 211 150 ślubów cywilnych, co stanowi 71,87%, w 2010 r. (odpowiednio) – 155 509/228 337 (68,11%), w 2020 r. – 77 780/145 045 (53,62%), w 2023 r. – 68 431/14 5898 (46,90%). Zob. Główny Urząd Statystyczny. 2024. *Rocznik demograficzny*. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych, 181, 199–201.

1. Miejsce właściwe zawarcia sakramentalnego małżeństwa w świetle dokumentów Kościoła

Rozważania na temat właściwego miejsca, w którym należy zawierać sakramentalny związek małżeński, warto rozpocząć od zwrócenia uwagi na jego kościelną i sakramentalną naturę:

Małżeństwo chrześcijańskie wymaga z reguły obrzędu liturgicznego, który w formie społecznej i wspólnotowej wyraża kościelną i sakramentalną, z samej swej istoty, naturę przymierza małżeńskiego zawartego pomiędzy ochrzczonymi.

Obrzęd zaślubin jako sakramentalny akt uświęcenia – włączony w liturgię, będącą szczytem całej działalności Kościoła i źródłem, z którego wypływa cała jego moc uświęcająca – winien być sam w sobie ważny, godny i owocny. (...)

Jako akt sakramentalny Kościoła, obrzęd liturgiczny małżeństwa powinien włączyć wspólnotę chrześcijańską przez pełny, aktywny i odpowiedzialny udział wszystkich obecnych, zależnie od miejsca i roli każdego: nowożeńców, kapłana, świadków, rodziców, przyjaciół, innych wiernych, wszystkich członków zgromadzenia, które wspólnie objawia i przeżywa tajemnicę Chrystusa i Jego Kościoła³.

Skoro zatem obrzęd liturgiczny towarzyszący zawieraniu małżeństwa jest częścią liturgii Kościoła i w swojej formie ma charakter publiczny i wspólnototwórczy, to naturalnym staje się, aby włączony został w działalność duszpasterską wspólnoty parafialnej, która pozostaje najbliższa każdemu jej ochrzczonemu członkowi, świadomie uczestniczącemu w życiu Kościoła.

Prawodawca w kan. 1115 Kodeksu Prawa Kanonicznego (dalej: KPK) określa więc, że terytorialnie właściwą dla zawierania sakramentalnego małżeństwa jest parafia, w której zamieszkuje przynajmniej jedno z nupturientów – z możliwością zawarcia go gdzie indziej za zgodą ordynariusza lub proboszcza. Dalej, kan. 1118 stanowi, że najwłaściwszym do tego miejscem jest kościół parafialny – zastrzegając również możliwość zawarcia go w innym kościele lub kaplicy za zgodą ordynariusza miejsca lub proboszcza (§ 1) oraz w innym odpowiednim miejscu za zgodą ordynariusza miejsca (§ 2). Wyraźnie widoczne, w przekazie kościelne-

³ Jan Paweł II. 1981. *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio”*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana (dalej: FC), nr 67.

go ustawodawcy, staje się wskazanie na kościół parafialny, który zawsze pełnić powinien pierwszą rolę w duszpasterskim towarzyszeniu wiernym na drodze duchowego wzrostu i rozwoju – szczególnie podczas przyjmowania sakramentów świętych. Wybór ten zatem nie tyle powinien być przymusem, co świadomym wyborem pragnących zawrzeć związek małżeński, aby właśnie w swoim kościele parafialnym, w łączności z jej wspólnotą, celebrować to ważne dla siebie wydarzenie sakramentalne i liturgiczne.

Wybór miejsca dla celebrowania tak ważnego wydarzenia, jakim jest zawarcie sakramentalnego małżeństwa, ma swoje znaczenie ze względu na zalecane zawieranie go podczas Mszy św. Wskazują na to dokumenty Soboru Watykańskiego II – szczególnie Konstytucja o liturgii świętej oraz Katechizm Kościoła Katolickiego i *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*.

Zgodnie ze zwyczajem sakrament małżeństwa należy zawierać podczas sprawowania Mszy świętej, po odczytaniu Ewangelii i po homilii, a przed „modlitwą wiernych”⁴.

W obrządku łacińskim małżeństwo między dwojgiem wierzących katolików jest zazwyczaj zawierane podczas Mszy świętej, ze względu na związek wszystkich sakramentów z Misterium Paschalnym Chrystusa. W Eucharystii urzeczywistnia się pamiątka Nowego Przymierza, przez które Chrystus na zawsze zjednoczył się z Kościołem, swoją umiłowaną Oblubienicą, za którą wydał samego siebie. Słuszne jest zatem, by małżonkowie przypieczętowali swoją zgodę na wzajemne oddanie się sobie przez dar własnego życia, jednocząc się z ofiarą Chrystusa za Kościół, uobecniając w Ofierze eucharystycznej, i przyjmując Eucharystię, ażeby skoro spożywają to samo Ciało i tę samą Krew Chrystusa, „tworzyli jedno ciało” w Chrystusie⁵.

Małżeństwo zasadniczo powinno zawierać się w czasie Mszy⁶.

Towarzystwo sprawowania Eucharystii podczas zawierania sakramentalnego związku małżeńskiego podkreśla głęboki i szczególny związek tych dwóch

⁴ Sobór Watykański II. 2012. Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*. W *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, nr 78. Poznań: Pallottinum (dalej: KL).

⁵ *Katechizm Kościoła Katolickiego*. 2020. Poznań: Pallottinum (dalej: KKK), nr 1621

⁶ *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Poprawione wydanie trzecie według drugiego wydania wzorcowego*. 2021. Katowice: Księgarnia Świętego Janka (dalej: OSM), nr 29.

sakramentów. Powoduje to również konieczność dopełnienia przepisów prawa dotyczących miejsca, w którym może być sprawowana Msza św. Zasadniczym warunkiem jest oczywiście wybór miejsca świętego, w którym celebrowanie zarówno Eucharystii, jak i innych sakramentów można uznać za najbardziej właściwe. KPK określa:

Miejscami świętymi są te, które przez poświęcenie lub błogosławieństwo przepisane na tę okoliczność w księgach liturgicznych zostały przeznaczone do kultu Bożego albo na grzebanie wiernych⁷.

Wprowadzenie do obrzędów poświęcenia kościoła podkreśla szczególną rolę budynku kościoła – w jego przeznaczeniu dla gromadzenia wiernych na wspólnej modlitwie oraz sprawowaniu sakramentów.

Ten lud święty, zebrany w jedności Ojca, Syna i Ducha Świętego, jest Kościołem, czyli świątynią Boga, zbudowaną z żywych kamieni, gdzie Ojciec doznaje czci w Duchu i prawdzie.

Słusznie więc od dawna nazywa się „kościółem” także budynek, w którym gromadzi się wspólnota chrześcijańska, aby słuchać słowa Bożego, razem się modlić, przystępować do sakramentów oraz sprawować Eucharystię⁸.

Widać zatem, że Kościół w swoim prawodawstwie oraz obrzędach niezmiennie przypomina i wskazuje na kościół, jako miejsce szczególnie przeznaczone do sprawowania liturgii, przede wszystkim do sprawowania sakramentów⁹.

⁷ *Codex Iuris Canonici. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983). Tekst polski: 2022. *Kodeks Prawa Kanonicznego. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku*, kan. 1205. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum (dalej: KPK).

⁸ Obrzędy poświęcenia kościoła. 2009. W *Pontyfikal Rzymski odnowiony zgodnie z postanowieniem świętego Soboru powszechnego Watykańskiego II wydany z upoważnienia papieża Pawła VI poprawiony staraniem papieża Jana Pawła II. Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza. Wydanie wzorcowe*. 2009. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka (dalej: OPK), nr 1.

⁹ Jakub R. Knox. 2009. Dekret wprowadzający obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza. W OPK, nr 7; Por. Helmut J. Sobeczko. 2004. Odnowione księgi liturgiczne. Ważniejsze zagadnienia duszpasterskie i obrzędowe odnowionej liturgii sakramentu małżeństwa. W Helmut J. Sobeczko. *Servitium liturgiae. Wybór artykułów. Księga wydana z okazji 65. rocznicy urodzin i 40-lecia pracy naukowo-dydaktycznej Księdza Profesora Helmuta Jana Sobeczki*. Red. Erwin Mateja, Rudolf Pierskała, Marcin Worbs, 441–453 (Opolska Biblioteka Teologiczna 71). Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.

2. Sakrament małżeństwa i sakrament Eucharystii

Katechizm Kościoła Katolickiego wskazuje na szczególny związek wszystkich sakramentów, tworzących pewną strukturę, w której każdy ma swoje miejsce. Eucharystia jednak jako „sakrament sakramentów” pełni szczególną rolę jako cel, do którego skierowane są wszystkie pozostałe¹⁰.

Chrystus, podkreślając wartość i nierozzerwalność małżeństwa, podnosząc je do rangi sakramentu, sam udziela łaski i pomocy do trwania w jedności i wierności. Stąd zjednoczenie mężczyzny i kobiety dokonuje się mocą sakramentalnego przymierza – węzła łączącego małżonków tak ściśle, że stają się jednym ciałem. Tak jak Chrystus umiłował Kościół, jednocząc się z nim jako swoją Oblubienicą przez Misterium Paschalne, tak też małżonkowie powinni jednoczyć się ze sobą we wzajemnym oddaniu się sobie. Podobieństwo, jakie zachodzi pomiędzy relacją małżonków do siebie oraz Chrystusa z Kościołem, ukazuje głęboki sens wyrażania zgody małżeńskiej właśnie w czasie sprawowania Eucharystii¹¹. Wspólne spożywanie tego samego Ciała Chrystusa w Komunii św. oraz tej samej Krwi Chrystusa z jednego kielicha urzeczywistnia zjednoczenie małżonków, którzy tworzą jedno ciało w Chryście¹².

Również w nauczaniu ostatnich papieży widać ważną rolę, jaką przypisywali oni związkowi Eucharystii i małżeństwa. Jan Paweł II wielokrotnie w swoich tekstach podkreślał oblubienczy charakter ofiary Chrystusa oraz jej znaczenie dla relacji małżeńskiej:

Komunia między Bogiem i ludźmi znajduje swoje ostateczne wypełnienie w Jezusie Chryście, Oblubieńcu, który miłuje ludzkość i oddaje się jej jako Zbawiciel, jednocząc ją w swoim ciele.

Objawia On pierwotną prawdę małżeństwa, prawdę o „początku” i, wyzwalać człowieka od twardości serca, uzdalnia go do urzeczywistnienia w pełni tej prawdy.

Objawienie to osiąga swą pełnię ostateczną w darze miłości, który Słowo Boże daje ludzkości, przyjmując naturę ludzką, i w ofierze, którą Jezus Chrystus składa z siebie samego na Krzyżu dla swej oblubienicy, Kościoła. W ofierze tej odsłania się całkowicie ów zamysł, który Bóg wpisał

¹⁰ Por. KKK 1211.

¹¹ Tadeusz Syczewski. 1993. „Liturgia w przygotowaniu do małżeństwa”. *Studia Teologiczne* 11: 152.

¹² KKK 1621; por. Tomasz Jakubiak. 2014. „Obrzęd zawarcia małżeństwa w nadzwyczajnej formie”. *Ius Matrimoniale* 25 (3): 39.

w człowieczeństwo mężczyzny i kobiety od momentu stworzenia; małżeństwo ochrzczonych staje się w ten sposób rzeczywistym znakiem Nowego i Wiecznego Przymierza, zawartego we krwi Chrystusa. Duch, którego Pan używa, daje nowe serce i uzdalnia mężczyznę i kobietę do miłowania się tak, jak Chrystus nas umiłował. Miłość małżeńska osiąga tę pełnię, której jest wewnętrznie podporządkowana, ową *caritas* małżeńską, będącą właściwym i szczególnym sposobem, w jaki małżonkowie uczestniczą i są powołani do przeżywania samej miłości Chrystusa, ofiarującego się na Krzyżu¹³.

Skoro miłość małżeńska tak ściśle związana jest z miłością Chrystusa ofiarującego się na Krzyżu oraz jest ona wedle zamysłu Boga, jak pisze papież, „znakiem Nowego i Wiecznego Przymierza, zawartego we krwi Chrystusa”, to nie można znaleźć miejsca i przestrzeni bardziej odpowiednich dla liturgicznego celebrowania sakramentu małżeństwa niż właśnie Eucharystia.

Również Benedykt XVI zwrócił uwagę na związek Eucharystii i małżeństwa poprzez ukazanie miłości małżeńskiej jako znaku miłości Chrystusa do Kościoła:

Wzajemne wyrażenie zgody, którą mąż i żona wypowiadają w Chrystusie, i która czyni z nich wspólnotę życia i miłości, ma również wymiar eucharystyczny. W rzeczywistości w teologii Pawłowej miłość małżeńska jest znakiem sakramentalnym miłości Chrystusa do swego Kościoła, miłości, która ma swój punkt kulminacyjny w Krzyżu, który jest wyrazem Jego „zaślubin” z ludzkością, a zarazem źródłem i centrum Eucharystii¹⁴.

Podobnie jak Jan Paweł II, w cytowanym fragmencie *Familiaris consortio*, Benedykt XVI wskazuje na miłość małżeńską jako znak sakramentalny miłości Chrystusa do swego Kościoła objawionej w sposób szczególny przez ofiarę Krzyża, która to jest źródłem i centrum Eucharystii. Analogie te, zawarte w nauczaniu obydwu papieży, są ważnym uzasadnieniem dla przepisów lokujących liturgię sakramentu małżeństwa w przestrzeni liturgii eucharystycznej¹⁵.

¹³ FC 13.

¹⁴ Benedykt XVI. 2007. *Posynodalna adhortacja apostolska „Sacramentum caritatis”*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana (dalej: SC), nr 27.

¹⁵ Por. Konrad Glombik. 2009. „Związek sakramentów małżeństwa i Eucharystii. Próba interpretacji”. *Liturgia Sacra* 33 (1): 18–20.

3. Kościół parafialny – centrum liturgicznego i sakramentalnego życia parafii

Przyjmując zatem wykazany szczególny związek sakramentu małżeństwa z sakramentem Eucharystii oraz – co jest z tym ściśle związane – miejsce święte jako przewidziane przez przepisy prawa kanonicznego właściwe dla tej czynności liturgicznej, należy zwrócić uwagę na szczególne wskazania dotyczące wyboru konkretnego kościoła oraz racji kanonicznych i teologicznych za tym przemawiających.

Przywołane wcześniej kan. 1115 oraz 1118 KPK jasno wskazują na kościół parafialny parafii, w której zamieszkuje przynajmniej jedno z nupturientów, jako właściwy do zawarcia sakramentu małżeństwa. Ma to swoje uzasadnienie w kilku racjach, które obiektywnie przemawiają za słusnością tego rozwiązania.

W pierwszej kolejności wskazać należy na wspólnotę parafialną jako miejsce podstawowe dla duchowego rozwoju oraz wzrostu w wierze każdego członka Kościoła. Choć Kościół powszechny, rozciągając się przez wszystkie kraje i kontynenty na cały świat, daje każdemu z wierzących możliwość łączenia się na modlitwie i przeżywania wspólnoty sakramentalnej w każdym miejscu i czasie, to jednak stała formacja duszpasterska oraz życie sakramentalne związane są z kościołem i parafią, do której należy dana osoba, uwzględniając przy tym w pierwszej kolejności rzeczywiste zamieszkiwanie na terytorium konkretnej parafii, a nie jedynie formalne zameldowanie czy wpisanie do kartoteki parafialnej. Dlatego każdy ochrzczony przez swoją przynależność do Kościoła powszechnego związany jest w danym momencie z konkretnym Kościołem partykularnym i jego pasterzem w postaci biskupa diecezjalnego wyznaczonego przez Biskupa Rzymskiego oraz z konkretnym kościołem parafialnym i przewodzącym mu z ustanowienia ordynariusza miejscowym proboszczem¹⁶.

Ta konkretna przynależność do wspólnoty parafialnej pozwala na regularne uczestnictwo w życiu liturgicznym i sakramentalnym lokalnej społeczności. Kościół parafialny jest – co do zasady – miejscem, w którym każdy wierny zostaje włączony do wspólnoty Kościoła przez sakrament chrztu. Tam po raz pierwszy przyjmowane są sakramenty pokuty i Eucharystii. W tym kościele najczęściej uczestniczy się w ważnych celebracjach roku liturgicznego – Święte Triduum Paschalne, Narodzenie Pańskie, odpusty. Towarzyszy się bliskim w ich ostatniej drodze podczas Mszy żałobnych oraz poleca Bożej Opatrzności własne intencje podczas ofiarowanych Mszy św. Kościół parafialny zatem można traktować jako centrum liturgicznego oraz sakramentalnego życia pa-

¹⁶ Por. kan. 381, kan. 383; kan. 519; kan. 523 KPK.

rafii¹⁷. To wspólnotowe przeżywanie różnych wydarzeń liturgicznych w parafii tworzy przestrzeń do budowania wzajemnych relacji nie tylko z innymi członkami wspólnoty, ale również z miejscowym duszpasterzem.

Poniższy przepis prawa wskazuje pośrednio na kolejną rację, która przemawia za słusnością wyboru kościoła parafialnego dla sprawowania liturgii sakramentu małżeństwa.

Proboszcz jest własnym pasterzem zleconej mu parafii, który sprawuje opiekę duszpasterską nad powierzoną mu wspólnotą pod władzą biskupa diecezjalnego; jest powołany do uczestnictwa w jego Chrystusowej posłudze, aby wykonywać dla tej wspólnoty zadania nauczania, uświęcania i rządzenia we współpracy także z innymi prezbiterami lub diakonami oraz świadczącymi pomoc wiernymi świeckimi, zgodnie z przepisami prawa¹⁸.

Jednym z aspektów realizowania zadań nauczania, uświęcania i rządzenia w powierzonej sobie wspólnotie jest wynikająca z kan. 1108 § 1 KPK władza asystowania przy zawarciu tego sakramentu zarezerwowana ordynariuszowi miejsca albo proboszczowi¹⁹. Ponieważ z oczywistych względów ordynariusz nie jest w stanie realizować tego zadania zbyt często, toteż co do zasady zadanie to realizuje miejscowy proboszcz – osobiście lub przez delegata. Jednocześnie samo asystowanie przy zawieraniu małżeństwa przez nupturientów jest zwieńczeniem całego procesu, który prowadzi do tego wydarzenia. Proces ten rozciąga się na wiele etapów życia człowieka, chociażby przygotowanie do przyjęcia poszczególnych sakramentów – chrztu, pokuty, Eucharystii czy bierzmowania, w którym swoją rolę również odgrywa miejscowy duszpasterz. Szczególnie ważne jest przygotowanie bezpośrednie, w którym proboszcz, przeprowadzając rozmowę kanoniczno-duszpasterską z zamierzającymi zawrzeć sakrament małżeństwa, upewnia się, że nic nie stoi na przeszkodzie do jego ważnego i godziwego sprawowania²⁰. Wówczas znajomość swoich parafian staje się pomocnym narzędziem do rozpoznania stopnia zrozumienia znaczenia przyjmowanego

¹⁷ Piotr Gajda. 2000². *Prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, 195.

¹⁸ Kan. 519 KPK.

¹⁹ Uwzględniając oczywiście możliwość delegowania przez jednego z nich tego uprawnienie na osobę przewidzianą w kan. 1108 §1 KPK oraz kan. 1112 § 1 KPK (w zależności od okoliczności zawierania małżeństwa może to być inny kapłan, diakon lub osoba świecka).

²⁰ Konferencja Episkopatu Polski. 2019. *Dekret ogólny o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*. W Akta Konferencji Episkopatu Polski nr 31/2019: nr 8. Kan. 1063 oraz kan. 1066 KPK.

sakramentu, wynikających z niego obowiązków oraz rozstrzygania o istnieniu ewentualnych przeszkód.

Jako kolejną rację stojącą za wyborem kościoła parafialnego jako miejsca właściwego dla sprawowania liturgii sakramentu małżeństwa należy wskazać wspólnotę. Sakrament małżeństwa, choć zawierany przez ślubujących sobie kobietę i mężczyznę, staje się jednak widzialnym znakiem miłości, który powinien być świadectwem moralności oraz życia zgodnie z chrześcijańskimi wartościami dla członków lokalnej wspólnoty – szczególnie tych blisko związanych z nowożeńcami. Uświęcona miłość małżonków, jaka łączy ich w sposób nadprzyrodzony w sakramencie małżeństwa, jest odbiciem miłości oblubieńczej Chrystusa do Kościoła. W związku z tym publiczne sprawowanie tego sakramentu podczas Eucharystii w kościele parafialnym staje się szansą do zmanifestowania tego, że Kościół nieustannie jest żywy, tak jak żywy jest Chrystus, który wciąż uświęcająca swój Kościół, jak i jego członków²¹.

Celebrowanie zawarcia związku małżeńskiego w lokalnej wspólnotie ma również swoje znaczenie moralne. Nie bez przyczyny przed sprawowaniem tego sakramentu odczytuje się zapowiedzi, aby uniknąć sytuacji, kiedy jedno z nupturientów miałooby przeszkodę do jego zawarcia. Publiczne zawarcie małżeństwa w kościele ma więc swoje skutki społeczne – dzięki temu nowi małżonkowie sankcjonują swój związek przed ludźmi, deklarując swoją decyzję o założeniu rodziny.

Wydarzenie to, choć najczęściej przeżywane w gronie rodziny i najbliższych przyjaciół, nierzadko jest również radością dla lokalnej społeczności – sąsiadów, znajomych, parafian. Jest to okazja do wspólnego dziękczynienia za łaski nieustannie udzielane swojemu Kościołowi przez Chrystusa. Stąd trudno o lepsze niż kościół parafialny miejsce dla sprawowania liturgii o takim znaczeniu wspólnototwórczym²². Zwracają na to również uwagę polscy biskupi:

Celebracja sakramentu małżeństwa nie może być postrzegana jako akt prywatny, zarezerwowany dla rodziny czy kręgu znajomych, a nawet utrudniający wstęp innym członkom lokalnej wspólnoty. Jest to bowiem święto całej wspólnoty miejscowej, do której przynależą oboje małżon-

²¹ Michał Masłowski. 2005. Liturgia. Przestrzeń relacyjna w liturgii małżeństwa. W *Liturgia w świecie widowisk* (Opolska Biblioteka Teologiczna 82). Red. Helmut J. Sobeczko, Zbigniew W. Solksi, 118–119. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.

²² Por. Rudolf Pierskała. 2010. „Współczesne zwyczaje i obrzędy związane z zawarciem małżeństwa”. W *Memoriale Domini. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Jerzemu Stefańskiemu w 70. rocznicę urodzin*. Red. Maciej Olczyk, Waldemar Radecki, 416. Gniezno: Prymasowskie Wydawnictwo Gaudentinum.

kowie lub któraś ze stron, a także w szerszym sensie święto Kościoła w ogólności²³.

Przytoczone racje, ukazując rolę, jaką pełni kościół parafialny zarówno w budowaniu wspólnoty lokalnej, jak i stwarzaniu przestrzeni do przyjmowania oraz udzielania sakramentów przez członków Kościoła, wyraźnie potwierdzają zasadność przekonania o jego wyborze jako pierwszego dla sprawowania liturgii sakramentu małżeństwa. Wybór ten – szczególnie dokonywany przez przyszłych małżonków – powinien zatem wynikać nie tyle z samej litery prawa, co z osobistego pragnienia mającego swoje źródło w poczuciu przynależności do swojego kościoła parafialnego oraz budowanej w nim wspólnoty. Tak głębokie poczucie wspólnoty i przynależności nie jest możliwe jednak bez odpowiedniego towarzyszenia duszpasterskiego – tak przez katechezę, jak i świadomy udział w celebrowaniu liturgii parafialnych.

4. „Inne odpowiednie miejsce”

Jak już wcześniej wskazano, KPK w kan. 1118 § 2 dopuszcza, za zgodą ordynariusza, zawieranie małżeństwa w innym odpowiednim miejscu. Przepis ten jednak nie precyzuje ani zasad dotyczących wyboru miejsca, ani przesłanek przemawiających za udzieleniem ewentualnej zgody przez miejscowego ordynariusza²⁴. Ze względu na włączenie – co do zasady – liturgii sakramentu małżeństwa w liturgię Eucharystii, narzuca to znaczne ograniczenia co do wyboru ewentualnego miejsca jej sprawowania, którym powinno być miejsce święte. I choć również te przepisy zawierają możliwość sprawowania Eucharystii poza miejscem świętym, to jednak wyraźnie zwracają uwagę na uzasadnioną konieczność, która musi za tym przemawiać. Decyzję w tej materii ponownie pozostawia się właściwemu dla miejsca ordynariuszowi.

Eucharystia jest odprawiana zgodnie ze zwyczajem, w miejscu świętym. Nie wolno jest bez rzeczywistej konieczności, którą oceni Ordynariusz, odprawiać poza kościołem. Jeżeli zaś Ordynariusz na to pozwoli, trzeba się zatroszczyć, by było wybrane godne miejsce oraz, by święta czyn-

²³ Konferencja Episkopatu Polski. 2016. „Stanowisko biskupów polskich w sprawie małżeństwa katolickiego zawieranego poza miejscem świętym”. *Anamnesis* 22 (3): 25, nr 5.

²⁴ Por. Bartosz Trojanowski. 2020. „Sposoby zawierania małżeństw mieszanych ze szczególnym uwzględnieniem miejsca ich celebrowania”. *Świdnickie Studia Teologiczne* 17: 115–116.

ność odprawiona została na odpowiednim ołtarzu. O ile to jest możliwe, nie należy odprawiać w jadalniach albo na stole służącym do spożywania posiłków²⁵.

Eucharystię należy sprawować w miejscu świętym, chyba że w poszczególnym wypadku czego innego domaga się konieczność; w takim wypadku Eucharystia winna być sprawowana w odpowiednim miejscu. O tym, czy istnieje taka konieczność, za każdym razem zgodnie ze zwyczajem na terenie swojej diecezji będzie rozstrzygał biskup diecezjalny²⁶.

Celebrację eucharystyczną należy sprawować w miejscu świętym, chyba że w szczególnym wypadku do czego innego zmusza konieczność; celebracja powinna odbywać się wówczas w godnym miejscu²⁷.

Na sprawowanie Eucharystii lud Boży gromadzi się zwykle w kościele lub gdy kościoła brak albo jest on niewystarczający, w innym odpowiednim miejscu, godnym tak wielkiego misterium. Zarówno kościoły, jak i te miejsca powinny być odpowiednio przystosowane do sprawowania czynności liturgicznych i osiągnięcia czynnego udziału wszystkich wiernych²⁸.

Ponadto Konferencja Episkopatu Polski opublikowała w 2016 r. stanowisko w sprawie małżeństwa katolickiego zawieranego poza miejscem świętym, w którym przypomina pewne istotne kwestie oraz przepisy prawa kościelnego dotyczące omawianego zagadnienia.

Zwyczajnym zatem i zalecanym miejscem sprawowania celebracji sakramentu małżeństwa jest kościół jako miejsce poświęcone i przeznaczone do sprawowania liturgii. Zezwolenia biskupów na inne rozwiązania mają charakter indywidualny, są wyjątkowe i powinny takimi pozostać ze szczególnie poważnych przyczyn. Nie należy zezwalać na zawieranie małżeństwa poza miejscem świętym bez poważnej przyczyny, której nie mogą stanowić racje natury komercyjnej czy wynikające z ekstrawagancji, próżności lub naśladowania zwyczajów obcych tradycji katolickiej²⁹.

²⁵ Święta Kongregacja Kultu Bożego. 1970. *Liturgicae instaurationes*, nr 9: AAS 62, 701.

²⁶ Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. 2004. *Redemptionis sacramentum*, nr 108: AAS 96, 580.

²⁷ Kan. 932 § 1 KPK.

²⁸ *Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego z trzeciego wydania Mszału Rzymskiego*. 2022. Poznań: Pallottinum, nr 288.

²⁹ Konferencja Episkopatu Polski. 2016. „Stanowisko biskupów polskich w sprawie małżeństwa katolickiego zawieranego poza miejscem świętym”, 27.

Praktyka pokazuje, że zgody te – zgodnie z wydanym stanowiskiem Konferencji Episkopatu Polski – nie są normą. Na podstawie dostępnych danych można wyprowadzić następujące wnioski³⁰.

1. Prośby w sprawie udzielenia zgody (na podstawie kan. 1118 § 2) na sprawowanie liturgii sakramentu małżeństwa poza miejscem świętym kierowane do właściwego ordynariusza miejsca są w Polsce rzadkością – w zależności od diecezji jest ich kilka do kilkunastu rocznie.
2. Motywacją wnioskodawców najczęściej są względy praktyczne, sentymentalne lub estetyczne związane z wybranym przez siebie miejscem, co świadczyć może o większym przywiązaniu do zewnętrznej oprawy planowanej ceremonii aniżeli do przeżycia liturgii sakramentu jako wydarzenia zbawczego, mającego na celu zjednoczenie i uświęcenie małżonków.
3. Informacje udzielane przez proboszcza w trakcie wstępnej rozmowy z nupturientami o braku istnienia ważnych przesłanek do udzielenia takiej zgody w świetle obowiązujących regulacji skutkują brakiem oficjalnego zapytania.
4. Mogą zdarzać się sytuacje, w których proboszczowie sami udzielają zgody na zawarcie małżeństwa poza miejscem świętym ze względu na niedostateczną znajomość obowiązujących przepisów.

Zasadniczo decyzje w sprawach oficjalnie kierowanych do kurii diecezjalnych są odmowne. Jedynie w pojedynczych sytuacjach jest udzielana zgoda. Zauważalną regułą przy udzielaniu zgody na powyższe zapytania jest uwzględnienie stanu zdrowia lub podeszłego wieku nupturientów, co należy uznać za obiektywnie ważną przyczynę. Całościowo należałoby oszacować liczbę oficjalnie wydawanych zgód w Polsce na kilkadziesiąt w ciągu roku. Biorąc przy tym pod uwagę łączną liczbę zawieranych w Polsce w jednym roku małżeństw wyznaniowych w Kościele katolickim (67 573 w 2023 r.³¹), daje to wynik poniżej lub w okolicach jednego promila. Uznać zatem należy takie wydarzenia za przypadki niezwykle rzadkie.

Szczególnym przykładem zawierania małżeństwa poza miejscem świętym, za zgodą miejscowego ordynariusza, są śluby organizowane w zabytkowej świątyni ewangelicko-augsburskiej Wang w Karpaczu³². Praktyka ta kontynuowana jest od

³⁰ Kamil Świątek. 2021. „Zawarcie małżeństwa sakramentalnego poza miejscem świętym w obrządku łacińskim”. *Prawo i Kościół* 13: 86–91.

³¹ GUS – rocznik 2024, s. 199 tab. 9 (33).

³² Maciej Kubala. 2016. „Zawarcie małżeństwa przez katolików w Kościele łacińskim bez celebracji Eucharystii i poza miejscem świętym. Naruszenie *sacrum*?”. *Annales Canonici Monographiae* 4: 69–70.

wielu lat. Na uwagę zasługuje również fakt zawierania tych małżeństw w trakcie sprawowanej tam Eucharystii. Jak można przeczytać na stronie internetowej tamtejszej ewangelicko-augsburskiej parafii, istnieje tam również możliwość zawierania małżeństw przez członków innych Kościołów i wspólnot chrześcijańskich. Nie można jednak zawierać tam małżeństw jedynie cywilnych³³. Powtarzalność wydawanych przez ordynariusza miejsca zgód na zawieranie sakramentalnego związku małżeńskiego w tej protestanckiej świątyni wskazuje, że miejsce to można postrzegać jako przykład „innego odpowiedniego miejsca”. Nadal jednak niewielka liczba tych przypadków sprawia, iż należy traktować je raczej incydentalnie, w perspektywie przywołanych wyżej statystyk.

Podsumowanie

Przeprowadzona w powyższym artykule analiza wyraźnie wskazuje, że w myśl nauczania Kościoła liturgiczne celebrowanie sakramentu małżeństwa powinno się odbywać podczas sprawowania Eucharystii, z którą to wiązać się wszystkie sakramenty i do której mają one prowadzić³⁴. Eklezjalny wymiar celebracji wymaga również odpowiedniego miejsca, którym w myśl aktualnych przepisów i pragmatyki duszpasterskiej jest kościół parafialny jednego z nupturientów. Wynika to m.in. z faktu, iż to właśnie w kościele parafialnym w szczególny sposób kształtuje się i buduje jedność wspólnoty.

Chociaż kościelny prawodawca dopuszcza różnego rodzaju okoliczności oraz uzasadnione przyczyny przemawiające za organizacją tej celebracji poza kontekstem mszalnym i poza kościołem parafialnym, to jednak należy pamiętać, że zawsze okoliczności te powinny być dobrze uzasadnione i wymagają uprzedniej zgody odpowiednich władz (ordynariusza lub proboszcza).

Wydaje się, że przypomnienie podstawowych wytycznych i kryteriów jest sprawą niezwykle ważną, zwłaszcza że współczesne trendy mody i konsumizmu coraz częściej bezwiednie odzierają celebrację z przyrodzonej jej sfery *sacrum*. Z kolei takie podejście jawi się jako poważne zagrożenie spłaszczenia sakramentalnego rozumienia małżeństwa i ujmowania go jedynie w formy horyzontalne. Podkreślanie teologicznego i duszpasterskiego znaczenia kościoła parafialnego w życiu nowo powstającej rodziny powinno stać się stałym elementem nie tylko katechyz przedmałżeńskiej, ale szerzej rozumianej katechezy parafialnej, aby w ten spo-

³³ <https://wang.com.pl/parafia/sluby/> (25.09.2025).

³⁴ Por. KKK 1324.

sób kształtować liturgiczną wrażliwość nie tylko samych nupturientów, ale także ich rodzin.

Na zakończenie warto przywołać jeszcze dokument Konferencji Episkopatu Polski, w którym czytamy:

Za regułę należy uznać zawarcie małżeństwa w parafii jednego z nupturientów. Przemawiają za tym głębokie racje duszpasterskie, w myśl których własna parafia jest – po rodzinie – podstawową wspólnotą Kościoła oraz pierwszą szkołą wiary, modlitwy i życia sakramentalnego. Pierwszeństwem cieszy się kościół parafialny³⁵.

Te wytyczne należy uznać za obowiązujące i na nich opierać uzasadnienie wyboru właściwego miejsca liturgii sakramentu małżeństwa.

Bibliografia

Źródła:

- Główny Urząd Statystyczny. 2024. *Rocznik demograficzny*. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*. 2020. Poznań: Pallottinum.
- Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Poprawione wydanie trzecie według drugiego wydania wzorcowego*. 2021. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka.
- Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego z trzeciego wydania Mszału Rzymskiego*. 2022. Poznań: Pallottinum.
- Codex Iuris Canonici. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983). Tekst polski: 2022. *Kodeks Prawa Kanonicznego. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku*. Poznań: Pallottinum.
- Jan Paweł II. 1981. *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio”*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana.
- Benedykt XVI. 2007. *Posynodalna adhortacja apostolska „Sacramentum caritatis”*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana.
- Obrzędu poświęcenia kościoła. W Pontyfikat Rzymski odnowiony zgodnie z postanowieniem świętego Soboru powszechnego Watykańskiego II wydany z upoważnienia papieża Pawła VI popra-*

³⁵ Konferencja Episkopatu Polski. 2019. *Dekret ogólny o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*, nr 9.

- wiony staraniem papieża Jana Pawła II. *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza. Wydanie wzorcowe*. 2009. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka.
- Knox Jakub R. 2009. Dekret wprowadzający obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza. W *Pontyfikal Rzymski odnowiony zgodnie z postanowieniem świętego Soboru powszechnego Watykańskiego II wydany z upoważnienia papieża Pawła VI poprawiony staraniem papieża Jana Pawła II. Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza. Wydanie wzorcowe*, 7–8. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka.
- Święta Kongregacja Kultu Bożego. 1970. *Liturgicae instaurationes*, AAS 62: 692–704.
- Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. 2004. *Redemptionis sacramentum*, AAS 96 (9): 549–601.
- Sobór Watykański II. 2012. Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*. W *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, 48–78. Poznań: Pallottinum.
- Konferencja Episkopatu Polski. 2019. „Dekret ogólny o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego”. Akta Konferencji Episkopatu Polski 31: 27–49.
- Konferencja Episkopatu Polski. 2016. „Stanowisko biskupów polskich w sprawie małżeństwa katolickiego zawieranego poza miejscem świętym”. *Anamnesis* 22 (3): 25, nr 5.

Literatura:

- Gajda Piotr. 2000². *Prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego* (Academica 43). Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, 195.
- Glombik Konrad. 2009. „Związek sakramentów małżeństwa i Eucharystii. Próba interpretacji”. *Liturgia Sacra* 33 (1): 17–34.
- Jakubiak Tomasz. 2014. „Obrzęd zawarcia małżeństwa w nadzwyczajnej formie”. *Ius Matrimoniale* 25 (3): 29–43.
- Kubala Maciej. 2016. „Zawarcie małżeństwa przez katolików w Kościele łacińskim bez celebracji Eucharystii i poza miejscem świętym. Naruszenie *sacrum*?”. *Annales Canonici Monographiae* 4: 69–70.
- Masłowski Michał. 2005. Liturgia. Przestrzeń relacyjna w liturgii małżeństwa. W *Liturgia w świecie widowisk* (Opolska Biblioteka Teologiczna 82). Red. Helmut J. Sobeczko, Zbigniew W. Solksi, 115–124. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.
- Mateja Erwin. 2012. Między sakramentem małżeństwa a weselnymi teatralizacjami W *Między liturgią a performatyką. Rekonesans I* (Opolska Biblioteka Teologiczna 128). Red. Erwin Mateja, Zbigniew W. Solksi, 63–71. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.

- Rudolf Pierskała. 2010. Współczesne zwyczaje i obrzędy związane z zawarciem małżeństwa. W *Memoriale Domini. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Jerzemu Stefańskiemu w 70. rocznicę urodzin*. Red. Maciej Olczyk, Waldemar Radecki, 416. Gniezno: Prymasowskie Wydawnictwo Gaudentinum.
- Syczewski Tadeusz. 1993. „Liturgia w przygotowaniu do małżeństwa”. *Studia Teologiczne* 11: 149–164.
- Świątek Kamil. 2021. „Zawarcie małżeństwa sakramentalnego poza miejscem świętym w obrządku łacińskim”. *Prawo i Kościół* 13: 83–95.
- Trojanowski Bartosz. 2020. „Sposoby zawierania małżeństw mieszanych ze szczególnym uwzględnieniem miejsca ich celebrowania”. *Świdnickie Studia Teologiczne* 17: 105–117.